СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ - Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Доц. д-р Тодор Кръстевич – Зам. ректор „Научноизследователска и проектна дейност“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Поля Ангелова
Проф. д-р Маргарита Богданова
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1815-6

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

Напълно автоматизирания луксозен комунизъм – опит за подмяна на идеологията с технология
Проф. д.н. Борислав Борисов, докт. Дмитрий Лем 7

Бюджетно осигуряване на националната сигурност – състояние и тенденции за периода 2010 – 2019 г.
Проф. д-р Андрей Захариев, ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Русалин Русалинов.....18

За информационното общество в България – 30 години след началото на промените
Проф. д-р Йордан Василев 27

Човешките ресурси в здравеопазването (2009-2019 г.)
Доц. д-р Анастасия Марчева, гл. ас. Милена Владимирова.....35

Реформата в българското данъчно облагане и икономиката в сянка
Доц. д-р Валентин Милинов 43

Надзор върху застрахователната дейност в България в контекста на защитата на интересите на застрахованите
Доц. д-р Венцислав Василев 51

Българската икономика преди и след 30 години: източници на растежа
Доц. д-р Вера Пиримова 58

Глобализацията на съвременната икономика и мястото на България в нея
Доц. д-р Людмил Несторов 67

Осигурително-технически аспекти на взаимовръзката „вход – изход“ през призмата на адекватността и еквивалентността на пенсионноосигурителната система в България
Доц. д-р Пламен Йорданов, докт. Жанета Ангелова 76

Застраховането като възможност за осигуряване на допълнителен доход на хората в надработоспособна възраст
Доц. д-р Румен Ерусалимов 84

Конвергенция на финанси и застраховане в България –
проявления, тенденции, възможности
Доц. д-р Стоян Проданов.....93

Анализ на показателите за капиталова адекватност на банките
в България през периода 2007 – 2018 г.
Гл. ас. д-р Аглика Кънева 102

Еволюция на държавния надзор върху застрахователната
дейност в България
Гл. ас. д-р Анелия Панева 113

30 години пазарна икономика в България: ефекти върху заетостта
Гл. ас. д-р Елка Сярова.....121

Оценка състоянието на задлъжнялостта в подсектор
„Местно самоуправление“
Гл. ас. д-р Петко Ангелов, докт. Силвия Заркова.....129

Развитие и усъвършенстване на институционалната структура
на пазара на труда в България
Гл. ас. д-р Таня Илиева 137

Пъзел с изменчивостта – методология за тестване на БФБ
Гл. ас. д-р Цвета н Павлов 144

Осигуряване в Универсален пенсионен фонд – състояние
и възможности
Ас. д-р Йордан Йорданов.....153

Инвестирането във ВЕЦ като важен възобновяем енергиен източник
в България
Ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Мирослав Костадинов.....161

Мястото на преките чуждестранни инвестиции
в българската икономика
Ас. Елица Петкова.....168

Парите – начален и краен стимулатор и ограничител на банковото
външнотърговско посредничество (Финансово-правни аспекти)
Ас. Игнат Папазов 177

Стрес тестовете на българската банкова система в контекста
на регулаторните изисквания на Базел III
Докт. Беатрис Любенова 184

Инвестиционните банки и ипотечните облигации
Докт. Борислав Киров 196

Презастраховането като инструмент за управление на риска
Докт. Вахан Бохосян 205

Отражение на петролните ценови шокове върху световната
икономика
Докт. Даниел Тунчев 211

Българският модел на системата „бонус-малус" и поредното
предизвикателство пред застрахователните компании
Докт. Михаела Монова 220

Проблеми и предизвикателства пред холдинговите дружества
в България
Докт. Теодора Цветкова 228

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

Същност и възможности за счетоводно отчитане
на специализираните пенсионни резерви в пенсионноосигурителните
дружества
Проф. д-р Атанас Атанасов 239

Съвременната агростатистика в България – началото
Проф. д-р Поля Ангелова 247

Стандартизация на счетоводството в предприятията от публичния
сектор в Република България
Доц. д-р Венцислав Вечев 255

Значими изменения в счетоводството в резултат на настъпилите
социално-икономически промени през последните 30 години
Доц. д-р Галина Чиприянова 261

Структурните промени в българската икономика и влиянието им
върху външната търговия и икономическия растеж
Доц. д-р Красимира Славева 270

Първи период в развитието на статистическия анализ
на „Отдалечени наблюдения“ ("OUTLIERS")
Доц. д-р Любомир Иванов **281**

Оценка на достъпа до интернет в дейността на предприятията
Доц. д-р Маргарита Шопова **288**

Стопански счетоводен анализ на ефективността и финансовата
стабилност на предприятието
Доц. д-р Марко Тимчев **296**

Правни аспекти на трансферното ценообразуване при данъчно
облагане в Р България
Доц. д-р Пенко Димитров **305**

Дуално или триално обучение по контролни дисциплини във висшето
образование – проблеми и предимства
Доц. д-р Пепа Стойкова **313**

Сравнителен анализ на финансирането на висшето образование
в страните от Европейския съюз
Доц. д-р Пламен Петков **324**

Предизвикателства пред одиторите в контекста на разширеното
докладване
Доц. д-р Силвия Костова **333**

Оценката на риска при извадковото изучаване в одита
Доц. д-р Стела Касабова **341**

Развитие на контрола върху акцизите през последните 30 години
Гл. ас. д-р Жельо Желев **347**

Мрежов модел за пътуване в България с БДЖ при планиране
на маршрут за пътуване с прикачване
Гл. ас. д-р Миглена Иванова **355**

Счетоводната професия в перспектива – умения и компетенции
Гл. ас. д-р Радосвета Кръстева-Христова **364**

Оценка на икономическото сближаване между областите в България
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов **371**

Проблеми при прилагането на разширения критерий на Дики-Фулър
Ас. д-р Евгени Овчинников 379

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Comparative Analysis of the Competitiveness of the Balkan Countries
Prof., PhD Lyubcho Varamezov.....387

Lean Management във висшето образование
Проф. д-р Маргарита Богданова 394

Стратегическият маркетингов мениджмънт – перспектива
за развитие на туристическите бизнес организации в България
Доц. д-р Ваня Григорова 403

Приложение на Big Data анализа за защита на информацията
Доц. д-р Веселин Попов, доц. д-р Петя Емилова 411

Проблемът с текучеството на персонала в българските предприятия
Доц. д-р Галина Захариева, докт. Дритон Сюлча.....419

Управление на преживяванията на персонала – фактор
за организационно развитие
Доц. д-р Ирена Емилова, гл. ас. д-р Милен Динков.....427

Подобряване на отрасловата свързаност чрез изграждане
на железопътния участък по коридор № 9
Доц. д-р Камен Петров, докт. Радослав Костев 436

Потенциал на индустриалния интернет за нещата за подобряване
на производствените процеси
Доц. д-р Наталия Маринова 445

Професионалното обучение и особености на системата
за професионално образование и обучение
Доц. д-р Христо Сирашки 453

Повишаване качеството на обслужване на клиенти чрез въвеждане
на нови технологии в търговията
Гл. ас. д-р Венцислава Минкова.....465

Предимства на гъвкавото управление на проекти и въздействието върху проектния риск
Гл. ас. д-р Евелина Парашкевова.....473

Социално-икономически промени - управленски аспекти
Гл. ас. д-р Елена Йорданова 481

Приложение на web 2.0 технологиите за споделяне на научни изследвания, ресурси и резултати
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова.....487

Съвременни предизвикателства пред управлението на регионалното развитие в Република България
Гл. ас. д-р Методи Иванов.....495

Маркетингови комуникации на българския бизнес в дигитална среда
Гл. ас. д-р Мирослава Ценкова 502

Местното самоуправление в България – някои основни постановки
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов 510

Степен на интегрираност на приоритетите за интелигентна специализация в плановите документи
Ас. д-р Мариела Стоянова 518

Концепция за многостепенно управление: възникване, развитие, перспективи
Докт. Димитрина Проданова.....524

Развитие на електронната търговия в България през последните 30 години
Докт. Михаела Маркова.....533

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

Устойчивост в развитието на туризма в националната бизнес среда
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 543

Българската индустрия – тридесет години по-късно
Проф. д-р Анета Денева.....551

Подпомагане на доходите на производителите от аграрния сектор
Доц. д-р Виолета Блажева 560

Съвременни измерения на управлението на талантите
Доц. д-р Искра Пантелеева 566

Значение на инфраструктурните коридори за регионалното икономическо развитие на България
Доц. д-р Камен Петров 574

Изследване на възможностите за развитие на туристическа дестинация „Свищов“
Доц. д-р Любка Илиева 583

Градско земеделие – алтернатива или необходимост
Доц. д-р Марина Николова 592

Теоретико-приложни аспекти на мърчандайзинга в българската търговска практика
Доц. д-р Петранка Мидова 603

Туристическите агенти, резервационните услуги на туроператорите и свързаните с тях дейности в България 30 години след началото на промените
Доц. д-р Петя Иванова 611

Изследване необходимостта от придобиване на търговски умения по женско предприемачество
Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Теодора Филипова 618

Бизнес среда и предприемаческа дейност на българските пивоварни предприятия
Доц. д-р Сергей Найденов 626

Атрибутивно анализиране на асортиментното разнообразие в точките на продажби
Доц. д-р Симеонка Петрова 634

Периодът на прехода – 30 години растеж на регионалните дисбаланси
Доц. д-р Тихомир Личев 642

Социална работа и социално предприемачество
Гл. ас. д-р Ваня Ганева 652

Анализ на сезонността в търговията
Гл. ас. д-р Венцислав Перков 660

Разкриване на нефинансова информация от големите български държавни предприятия
Гл. ас. д-р Емил Николов 667

Подходи за управление на риска в търговските предприятия
Гл. ас. д-р Зоя Иванова 676

Проблеми и предизвикателства пред развитието на туризма в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 684

Развитие на туристическа дестинация България като част от интернационалния туристически пазар
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 690

Анализ на предприемаческите нагласи в България
Ас. д-р Ивайло Костов 698

Устойчиво развитие на българската индустрия
Докт. Айтен Сабри 706

Значение на пътната инфраструктура като фактор за подобряване състоянието на горскостопанските предприятия
Докт. Руслан Коларов 714

Анализ на възможни решения за преодоляване на височинните ограничения и ограниченията в газенето през канала море-езеро за по-големи плавателни съдове създавани от Аспарухов мост
Инж. Дойчин Ников, Красимира Вангелова 722

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

ISBN 978-954-23-1815-6

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

740

ПОДХОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Катедра „Търговски бизнес“
Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов
z.ivanova@uni-svishtov.bg

Резюме: *В настоящата разработка са представени общоприети научни подходи (системен подход, бихейвиористичен подход, процесно-ориентиран подход) за управление на риска в търговските предприятия. Разгледани са основни теоретико-приложни аспекти на отделните подходи, като акцентът е върху различните виждания относно специфичните действия и дейности, свързани с опознаването, установяването, предотвратяването и контролирането на рисковите обстоятелства и ситуации, базиращи се на алтернативност при решенията и възможност за оптимален избор, допринасящ за ефективното управление на риска и намаляването на рисковата изложеност на търговските предприятия.*

Ключови думи*: риск, управление на риска, системен подход, бихейвиористичен подход, процесно-ориентиран подход, търговски предприятия.*

JEL: *D81, L21, L81.*

APPROACHES TO RISK MANAGEMENT IN COMMERCIAL ENTERPRISES

Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD
Department of Commerce
D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov
z.ivanova@uni-svishtov.bg

Abstract: *This paper deals with generally accepted scientific approaches (systematic approach, behavioural approach, process-oriented approach) to risk management in commercial enterprises. The main theoretical and applied aspects of the separate approaches are examined, emphasizing the different views on the specific actions and activities related to the knowledge, identification, prevention and control of the risky circumstances and situations based on decision-making alternatives and the opportunity to make optimal choices that contribute to effective risk management and reduce the risk exposure of commercial enterprises.*

Key words: *risk, risk management, systematic approach, behavioural approach, process-oriented approach, commercial enterprises.*

JEL: *D81, L21, L81.*

1. Въведение

Съвременната бизнес среда, в която функционират търговските предприятия, се характеризира с голяма динамичност, бърза промяна и висока непредсказуемост. Те са изложени на въздействието на множество и различни по характер вътрешни и външни фактори и условия, от които произтичат редица фирмени рискове и проблеми. Наблюдава се нарастване на рисковите ситуации, т.е. по-висока рискова изложеност на търговските предприятия, което поражда необходимостта от адекватно и ефективно управление на риска.

Управлението на риска е сложен и многофункционален процес, включващ изпълнението на определени целенасочени дейности и функции, осигуряващи по-пълното, точното и бързото прогнозиране, идентифициране, анализиране, оценяване, контролиране и ограничаване на рисковите ситуации и събития (Шапкин & Шапкин, 2014, стр. 40). Управлението на риска е аналитична управленска концепция и практическа технология за третиране на риска, интегрирана във фирмената бизнес стратегия и целенасочена към постигането на относителна сигурност, гарантираща оптимална функционална и икономическа стабилност на стопанската организация при целесъобразни минимални разходи и усилия (Габровски & Илиев, 2004, стр. 124). Именно чрез управлението се цели своевременното откриване на обстоятелствата и причините за възникването на риска и правилното определяне на рисковите ситуации, извършване на задълбочени и многостранни анализи и изготвяне на реална и обективна оценка, на базата на които да се разработят и въвеждат конкретни механизми за превенция и ефективно противодействие и ограничаване на негативните последици (загуби) и поддържането им в относително ниски нива и степен на опасност.

В управленската практика на търговските предприятия съществуват ***различни подходи*** (системен, бихейвиористичен, процесно-ориентиран подход) за управление на риска.

2. Подходи за управление на риска в търговските предприятия

Традиционно при управлението на различни по вид, характер и степен на влияние рискове, и произтичащите от тях проблемни ситуации, търговските предприятия прилагат ***системният подход***. При него управлението на риска се разглежда като сложна и многофункционална

система от взаимосвързани и взаимозависими елементи, които функционират като единно цяло и са насочени към своевременното откриване на обстоятелствата и причините за появата на риска и реализирането на определени целенасочени дейности, осигуряващи неговото по-пълно, точно и бързо третиране. С други думи, то е комплекс от взаимодействащи различни компоненти, чиято обща цел е своевременното и правилното определяне на риска, както и прецизното извършване на научно-обосновани анализи и изготвяне на реална и обективна оценка, на базата на които да се разработят и прилагат конкретни мерки и инициативи за ефективно противодействие на рисковите обстоятелства и последиците от тях.

Както всяка интегрирана система, така и управлението на риска в търговските предприятия се отличава с определена специфика и сложност, и се базира на няколко *основни свойства:* (Васин & Шутов, 2010) (Чернова & Кудрявцев, 2005)

- *цялостност* – управлението на риска е съвкупност от взаимодействащи си един с друг елементи и изменението на всеки един от тях оказва влияние на всички други компоненти и/или на системата като цяло;
- *взаимосвързаност* – всички елементи на управлението на риска са логически взаимосвързани и спомагат за постигането на определена обща цел;
- *йерархичност* – управлението на риска е подредена по определен начин съвкупност от взаимосвързани елементи и отношенията между тях, образуващи цялостно единство;
- *организираност* – елементите на управлението на риска се характеризират с определена организираност (организационно множество) и функционират като единно цяло;
- *интегративност* – чрез интегрирането на отделните елементи, управлението на риска придобива нови свойства и параметри, които не са присъщи на нито един от тях, разгледани индивидуално, т.е. проявява се т. нар. синергичен ефект.

Възможно е да се добавят и други важни свойства, като:

- *целенасоченост* – управлението на риска е ориентирано към постигането на конкретни крайни цели и резултати, които са част от цялостната стратегия на отделната търговска единица;
- *съответствие* – управлението на риска е адекватно на целите, мащабите и възможностите на конкретното търговско предприятие;

- *адаптивност (гъвкавост)* – управлението на риска е приспособимо към постоянно изменящите се условия на средата, в която функционира търговското предприятие.

Следователно, разгледано като система, управлението на риска включва логически взаимосвързани и взаимодействащи си един с друг елементи, характеризиращи се с определена подреденост и изпълняващи точно определени функции, което увеличава потенциалната възможност на търговските предприятия да очертаят насоките, фокусират своите усилия и определят визията и приоритетите относно намаляването, ограничаването и отстраняването (елиминирането) на риска (вж. фиг. 1).

Фигура 1. Системен подход за управление на риска в търговските предприятия

Източник: (Соколов & Барчуков, 2013)

Търговските предприятия все по-често възприемат ***бихейвиористичният подход*** за управление на риска. В основата на този подход е разглеждането на управлението на риска като поведение, което най-общо се свързва с целенасочените действия или реакции на дадено

търговско предприятие за установяване, разбиране, измерване на риска, произтичащ от взаимодействието на редица вътрешни променливи условия и фактори и тези от заобикалящата го среда. Конкретното търговско предприятие се стреми да извършва съзнателна дейност (активност), вследствие на която може да се постигне бързо и ефективно въздействие върху риска (пълно неутрализиране, редуциране или ограничаване на рисковите фактори и последствията от тях) и постигане на определени желани цели и резултати.

Реално поведението е сложен, многостранен и динамичен процес, който не може да се тълкува еднозначно. Например според *теорията на B. F. Skinner* поведението на дадено предприятие се свързва с настъпването на определени последствия (резултати). В зависимост от техния характер, тежест и степен на значимост всяко предприятие може да повтори или възприеме ново поведение, осигуряващо му най-голяма полза (изгода, облага) (Boeree). Различна е *теорията на A. Bandura*, според която външните детерминанти (средата) формират поведението на предприятието и обратно – поведението формира външната среда (Boeree). Основоположникът на *школата на бихейвиоризма J. Watson* смята, че всяко предприятие е съвкупност от поведенчески реакции, които възникват в резултат на определени цели, интереси, стимули, принципи, приоритети, стратегии, политики, тактики и др. В този смисъл поведението в голяма степен зависи от разнообразието на движещите мотиви, които провокират възприемането на дадено поведение и последващите реакции, които могат да се проявят от него (Марков, 2014, стр. 20).

На базата на тези твърдения може да се посочи, че този подход се основава на *ключови променливи,* които могат да се обособят в две групи – вътрешни причини и външни фактори (Hjelle & Ziegler, 1992, стр. 25) (вж. фиг. 2). Това са променливи, които се характеризират с разнообразност, сложност, динамичност, изменчивост и несигурност. Те оказват съществено влияние върху формирането и демонстрирането на определено поведение за управление на риска, както и върху крайните резултати/последиците от него.

Фигура 2. Бихейвиористичен подход за управление на риска в търговските предприятия

Източник: (Христов, 2008, стр. 28)

Водещо място в управленската практика на търговските предприятия заема ***процесно-ориентираният подход*** за управление на риска. В рамките на този подход управлението на риска се представя като единен процес, който включва редица взаимосвързани фази, стъпки, етапи и процедури за справяне с определени рискови ситуации и проблеми, чрез търсене и вземане на едно или няколко алтернативни решения. Този процес е ориентиран към идентифицирането, анализирането, оценяването, контролирането и ограничаването на риска в отделното търговско предприятие, като на входа се формулират точни и ясни цели на управлението, а на изхода се осигурява непрекъснат контрол и прилагане на корективни мерки за отстраняване или поддържане

на рисковата ситуация в нормални параметри и граници на безопасност (вж. фиг. 3).

Фигура 3. Процесно-ориентиран подход за управление на риска в търговските предприятия

Източник: (Николов, 2012, стр. 57)

Основното предимство на процесно-ориентирания подход е в непрекъснатостта на управлението на риска, което той осигурява на границите на отделните процеси, както и при тяхното комбиниране и взаимодействие. С този подход може да се обвържат ефектите, постигнати чрез по-бързото неутрализиране на рисковите ситуации и изолиране на слабите места в дейността на търговското предприятие и желаното реализиране на конкретни политики, осигуряващи постигането на по-добри фирмени резултати и демонстрирането на по-гъвкав и конкурентен бизнес модел на поведение. По този начин процесно-ориентираният подход се проявява като ефективен инструмент на фирменото управление.

Заключение

Търговските предприятия използват различни подходи за управление на риска. Всеки един от тях има своите специфични особености и предоставя определени предимства и възможности. Управлението на риска е една от най-сложните управленски дейности, което изисква внимателен подбор и избор на високоефективен подход, чрез който да се очертаят насоките, фокусират усилията и определят визията и приоритетите, за да се постигне редуциране, ограничаване и отстраняване на рисковите ситуации, с най-малко разходи и загуби, и да се гарантира реализирането на стратегическите цели на конкретното търговско предприятие.

ЛИТЕРАТУРА

Васин, С. М. & Шутов, В. С. (2010). *Управление рисками на предприятии.* Москва: Кнорус.

Габровски, Р. & Илиев, Б. (2004). *Корпоративен риск мениджмънт.* Свищов: АИ Ценов.

Марков, К. (2014). *Социална психология.* Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски".

Николов, Б. (2012). *Управление на риска при инженеринг на бизнес процесите.* София: Кинг.

Соколов, Д. В. & Барчуков, А. В. (2013). *Базисная система риск-менеджмента организаций реального сектора экономики.* Москва: ИНФРА-М.

Христов, Ч. (2008). *Убеждаване и влияние.* София: Сиела.

Чернова, Г. В. & Кудрявцев, А. А. (2005). *Управление рисками.* Москва: ТК Велби, Проспект.

Шапкин, А. С. & Шапкин, В. А. (2014). *Теория риска и моделирование рисковых ситуаций.* Москва: ИТК Дашков и Ко.

Boeree, G. *Personality Theories.* Shippensburg University. http://webspace.ship.edu/cgboer/perscontents.html.

Enterprise Risk Management — Integrated Framework. Executive Summary, Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. (2004). https://www.coso.org/Documents/COSO-ERM-Executive-Summary.pdf.

Hjelle, L. A. & Ziegler, D. J. (1992). *Personality Theories. Basic assumptions, Research, and Aplications.* McGraw-hill.